



Lietuvos Respublikos Seimui

IŠVADA DĖL EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS TVIRTINIMO

2020 m. liepos 3 d. Nr. BPE-5

Vilnius

Atsižvelgiant į išskirtinio neapibrėžtumo sąlygas¹, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtas ekonominės raidos scenarijus yra nulemtas pasirinktų ir įvardytų prielaidų ir yra pagrįstas esamais statistiniais duomenimis. Fiskalinė institucija tvirtina 2020 m. birželio 30 d. Finansų ministerijos paskelbtą 2020–2023 m. ekonominės raidos scenarijų, kuris yra tinkamas valdžios sektoriui priskiriamiems biudžetams rengti. Išlieka rizika, kad, pasikeitus vidaus ir išorės sąlygoms, lemiančioms reikšmingą ekonominės situacijos pablogėjimą, scenarijus gali neišsipildyti. Finansų ministerija iki kol bus atšauktos išskirtinės aplinkybės turi bent kartą per ketvirtį viešai paskelbti atnaujintą ekonominės raidos scenarijų, dėl kurio tvirtinimo Fiskalinė institucija turi pateikti išvadą Seimui.

2020 m. I ketv. Lietuvos ekonomikos augimas buvo spartesnis, nei tikėtasi, ir siekė 2,4 proc., tačiau II ketv. ryškėja COVID-19 poveikis. Augimą labiausiai lėmė vidaus vartojimas bei grynasis eksportas. Dėl COVID-19 paskelbto karantino poveikis Lietuvos ekonomikai nebuvo toks ryškus kaip daugelyje didžiųjų Europos Sąjungos (ES) šalių. Lietuvos ekonomikos augimą, priešingai nei vakarų ir pietų ES šalyse, labiau lemia pramonės, statybos, prekybos ir transporto veiklos, kurios sudaro apie 60 proc. sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės. Viešbučių, restoranų, poilsio ir pramogų veiklos, tikėtina, buvo neigiamai paveiktos dar prieš paskelbiant karantiną, tuo tarpu daugumoje kitų veiklų I ketv. buvo stebimas augimas. Augantis vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis ir teigiami vartotojų lūkesčiai 2020 m. I ketv. palaikė namų ūkių vartojimo išlaidų augimą. Tačiau balandžio mėn., palyginti su praėjusių metų balandžio mėn., buvo stebimas mažmeninės (be degalų) prekybos apyvartos 14,8 proc. susitraukimas, kurį lėmė griežti prekybos apribojimai, smukę vartotojų lūkesčiai bei padidėjęs registruotas nedarbas. Tuo tarpu gegužės mėn. mažmeninės (be degalų) prekybos apyvarta buvo 1,8 proc. didesnė nei prieš metus. Užimtumas šalyje I ketv., palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, augo 0,9 proc. Nedarbo lygis pirmus tris šių metų mėnesius išliko gana stabilus, tačiau išankstiniais duomenimis balandžio mėn. jis šoko aukštyn 2 proc. p.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (BPKF) 2020 m. I ketv. augo 1,6 proc., tai yra mažiausias augimas nuo 2017 m. Kritęs pramonės gamybinių pajėgumų panaudojimo lygis birželio mėn. buvo vienas žemiausių nuo 2011 m. ir sudarė 70,3 proc. Paslaugų, pramonės,

¹ Fiskalinė institucija 2020-03-26 paskelbė išvadą dėl neįprastos padėties atitikties išskirtinių aplinkybių sąvokai. Prieiga per internetą: <http://ifi.lt/isvada.aspx?id=10366>.

statybos, prekybos sričių įmonių vadovų apklausos duomenimis, pagrindiniai veiksniai, ribojantys jų veiklą: finansiniai sunkumai ir nepakankama paklausa. Realiojo prekių ir paslaugų eksporto ir importo augimas I ketv. reikšmingai sulėtėjo, tačiau išliko teigiamas ir siekė atitinkamai 0,9 ir 0,1 proc. Veikiamas sezoninio javų eksporto įtakos, I ketv. lietuviškos kilmės prekių (be mineralinių produktų) eksporto augimas siekė 3,1 proc. Vis dėlto COVID-19 poveikis atsiskleidė balandžio mėn., kai per metus šis rodiklis krito 16,1 proc. Atitinkamai, dviženklis metinis kritimas buvo fiksuojamas ir reeksporte (be mineralinių produktų) bei paslaugų eksporte. Tuo tarpu sumažėjus vidaus paklausai ir pramonės produkcijos gamybai, per pirmus keturis šių metų mėnesius prekių (be mineralinių produktų) ir paslaugų importas smuko atitinkamai 4,5 ir 7,4 proc.

2020 m. pradžioje metinis suderinto vartotojų kainų indekso (SVKI) augimo vidurkis buvo 2,9 proc., tačiau kovo–gegužės mėn. kainų lygį reikšmingai paveikė sumažėjusi naftos kaina. Taip pat infliaciją mažino aprangos ir avalynės bei būsto, vandens, elektros, dujų komponentų įtaka. Paminėtina, kad BVP defliatoriaus augimas I ketv. siekė 1,5 proc. ir buvo du kartus mažesnis nei 2019 m. atitinkamu laikotarpiu – tai rodo bendro kainų lygio augimo sulėtėjimą šalyje. Tuo pačiu laikotarpiu nominalusis BVP augo 3,9 proc. Didžiausia bendro kainų lygio pokyčio įtaka nominaliosios pridėtinės vertės augimui buvo stebima viešojo valdymo ir gynybos, švietimo, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo bei statybos veiklose.

Mažėjant ekonominių veiklų suvaržymams, gegužės–birželio mėn. stebimas verslo ir vartotojų lūkesčių gerėjimas. Vis dėlto, maža ir atvira Lietuvos ekonomika priklauso ne tik nuo vidaus sąlygų, bet ir nuo tarptautinės aplinkos pokyčių.

2020 m. II ketv. auga įtampa geopolitinėje situacijoje, kurią I ketv. nustelbė COVID-19 plitimas pasaulyje. 2020 m. sausio mėn. JAV ir Kinija pasirašė pirmojo etapo prekybos susitarimą, tačiau įtampa tarp šių šalių nemažėja – išlieka JAV ir Kinijos abipusiai ketinimai įvesti papildomus tarifus kai kurioms prekių grupėms. COVID-19 pandemijos metu JAV ir Kinijos santykiai paaštrėjo, taip pat kilo nesutarimai dėl Pasaulio sveikatos organizacijos biudžeto finansavimo. Tuo tarpu ES, siekdama išlaikyti sklandų bendradarbiavimą, turi laviruoti tarp JAV ir Kinijos, kurios yra svarbios ES prekybos partnerės. Situacijos nelengvina ir ES planai griežtinti konkurencijos taisykles didelį valstybinį finansavimą gaunančių trečiųjų šalių įmonių atžvilgiu. Neigiamą poveikį turi ir stringančios derybos dėl prekybos tarp JAV ir ES dėl kelių priežasčių: ES ketinimų įvesti skaitmeninių paslaugų mokesčius, nelygiaverčių subsidijų orlaiviams bei skirtingų maisto produktų standartų.

Europos Komisija (EK) 2020 m. projektuoja ² reikšmingą 7,4 proc. ES BVP kritimą. Atsižvelgdama į tai, EK siūlomu 750 mlrd. Eur vertės gelbėjimo fondu siekia atgaivinti ES ekonomikas. Augantis namų ūkių taupymo lygis Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Ispanijoje, sukuriančiose apie 75 proc. euro zonos BVP, neigiamai veikia šių šalių vidaus vartojimą. Vokietijos vyriausybė, atsižvelgdama į COVID-19 poveikį darbo rinkai, vidaus vartojimui ir tarptautinei prekybai, sutarė dėl 130 mlrd. Eur siekiančio fiskalinio ekonomikos skatinimo paketo. Šis susitarimas turėtų teigiamai paveikti paklausą Lietuvos eksportuojamoms prekėms ir paslaugoms. Vidutiniu laikotarpiu Lietuvos tarptautinei prekybai neigiamos įtakos turės galimas Mobilumo paketo priėmimas. Išlieka rizika, kad ES ir Jungtinei Karalystei nepasiekus sutarimo įvyks kietasis „Brexit“ – tai taip pat turėtų neigiamų pasekmių Lietuvos tarptautinei prekybai.

Pasaulio centriniai bankai papildoma jau įgyvendinamas ekonomikų augimą skatinančias priemones. Atsižvelgiant į COVID-19 poveikį euro zonos ekonomikai ir

² Europos Komisijos 2020 m. pavasario projekcijos. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip125_en.pdf.

mažesnę infliaciją bei siekiant palaikyti realiosios ekonomikos, ypač bendrovių ir namų ūkių, finansavimo sąlygas, Europos centrinis bankas specialiajai pandeminei pirkimo programai numatytą sumą didina iki 1 350 mlrd. Eur. JAV centrinis bankas, siekdamas stabilizuoti nedarbo lygį ir palaikyti infliaciją, jau sumažino bazinę palūkanų normą iki 0,0 proc. ir papildomai planuoja tiesiogiai supirkti individualių įmonių vertybinius popierius. Jungtinės Karalystės centrinis bankas skatinančią pinigų politiką papildė įliedamas 100 mlrd. svarų sterlingų į obligacijų supirkimo programą.

2020 m. II ketv. stebimas COVID-19 pandemijos pradžioje smarkiai smukusios „Brent“ naftos kainos lėtas atsigavimas. Nuo 2019 m. pabaigos vykę neramumai Viduriniuosiuose Rytuose bei po pasaulį pradėjęs plisti COVID-19 veikė naftos kainą: 2020 m. I ketv. pabaigoje perpildytos naftos saugyklos lėmė jos kritimą žemiau 30,0 JAV dolerių už barelį ribos. Tačiau, balandžio mėn. OPEC ir Rusijos susitarimas dėl naftos gavybos mažinimo, po karantino atsiveriančios šalių sienos ir gerėjančios nuotaikos akcijų rinkose turėjo teigiamą poveikį naftos paklausai. Teigiamai naftos kainą veikia ir galimybė pratęsti jos išgavimo ribojimo susitarimą tarp OPEC ir Rusijos iki 2020 m. pabaigos.

Vis dar išliekantis didelis neapibrėžtumas dėl rizikos veiksnių, susijusių su vidaus paklausa, gali lemti lėtesnį ekonomikos atsigavimą. COVID-19 nulemtas ekonomikos nuosmukis ir suprastėję vartotojų lūkesčiai lėmė didesnį namų ūkių polinkį taupyti. Egzistuoja rizika, kad užsitęsęs neigiamoms nuotaikoms, namų ūkių taupymas augs labiau, o tai 2020 m. lemtų tolimesnį vidaus paklausos smukimą. Neapibrėžtumas išlieka dėl galimos antros pandemijos bangos, kuri galėtų paskatinti įmonių nemokumą ir dėl to labiau išaugsią nedarbo lygį. Tai prisidėtų prie didesnio, nei projektuojama, ekonomikos kritimo ir padidintų pajamų nelygybę. Be šių rizikų, senėjančios visuomenės keliami iššūkiai darbo rinkai ir viešiesiems finansams išlieka.

Esant minėtoms vidaus ir išorės rizikoms, numatoma, kad Lietuvos realusis BVP 2020 m. susitrauks 7,0 proc., tačiau vidutiniu laikotarpiu tikimasi atsigavimo. Ekonomikos kritimą gali lemti sumažėjęs vidaus vartojimas ir investicijos bei smukęs eksportas. Tikėtina, kad laikinai susitraukusios Lietuvos ekonomikos augimas 2021 m. sieks 5,9 proc. ir vidutiniu laikotarpiu kasmet viršys 2 proc. Kelerius metus iš eilės vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokesčio augimas šalyje viršijo 8,0 proc., tačiau, augant nedarbo lygiui, derybinį pranašumą įgauna darbdaviai. Projektuojama, kad 2020 m. užimtųjų skaičiui mažėjant 2,8 proc., darbo užmokesčio augimas sumažės iki 1,8 proc. 2021 m. atsigauant ekonomikai prognozuojamas šių rodiklių augimas. Numatant darbo užmokesčio fondo sumažėjimą, 2020 m. projektuojamas namų ūkių vartojimo išlaidų 3,7 proc. kritimas, kuris kitąmet taip pat atsigaus. Privatųjį vartojimą, tikėtina, teigiamai veiks namų ūkių disponuojamas pajamas didinančios ekonomikos skatinimo plano priemonės³, priimtoms vienkartinės ir kitos socialinės išmokos bei neapmokestinamojo pajamų dydžio padidinimas. Fiskalinės institucijos vertinimu, 2020 m. namų ūkių vartojimo išlaidų kritimas gali būti didesnis nei 3,7 proc., kurį projektuoja Finansų ministerija. Šias projekcijas gali paveikti labiau nei tikimasi suprastėję namų ūkių lūkesčiai ir išaugęs taupymas.

2020 m. valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų augimas gali būti mažesnis nei 7,6 proc., kuris projektuojamas ekonominės raidos scenarijuje. Fiskalinės institucijos vertinimu, ne visos ekonomikos skatinimo plano priemonės didins valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidas, pavyzdžiui 50 proc. nuomos mokesčio apmokėjimas įmonėms, papildomos lėšos į Valstybės investicijų programą ar darbo užmokesčio subsidijos

³ Lietuvos stabilumo 2020 metų programoje pateiktos diskrecinės COVID-19 plano priemonės. Prieiga per internetą: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_SP2020_04_30.pdf.

darbdaviams. Privačias investicijas stabdys likvidumo problemos ir išliekantis neapibrėžtumas, tačiau valdžios sektoriaus investicijos ir ES paramos lėšos teigiamai veiks BPKF. Projektuojama, kad 2020 m. BPKF sumažės 6,0 proc., o 2021 m. augs 3,8 proc. Dėl numatomo Lietuvos prekybos partnerių ekonomikų susitraukimo, COVID-19 nulemtu neigiamu poveikiu užsienio ir vidaus paklausai, priemonių, suvaldant viruso plitimą, projektuojama, kad 2020 m. šalies realusis prekių ir paslaugų eksportas bei importas patirs dviženklį kritimą.

Finansų ministerijos projektuojamą suderinto vartotojų kainų indekso raidą gali lemti suprastėję vartotojų lūkesčiai, situacija darbo rinkoje ir kritusios naftos kainos. Kainų pokyčių, apskaičiuotų pagal SVKI, 2020–2021 m. projekcijos sudaro atitinkamai 0,7 ir 1,7 proc. Analizuojant kainų indeksus, pastebima, kad BVP defliatoriaus kitimui, tikėtina, turės įtakos ne tik SVKI dinamika. Pirmus keturis–penkis šių metų mėnesius, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, mažėjo gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos, eksportuotų ir importuotų prekių bei žemės ūkio produktų supirkimo kainos. Tai turės įtakos BVP defliatoriaus sumažėjimui 2020 m., kurio pokytis, tikėtina, gali būti silpnai teigiamas, arba net įžengti į neigiamą teritoriją.

Ekonominės raidos scenarijuje projektuojama, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvos ekonomika atsigaus, tačiau, esant išskirtinėms aplinkybėms, ypač svarbu įvertinti vidaus ir išorės rizikas. Sudarant valdžios sektoriui priskiriamus biudžetus, kai fiskalinės drausmės taisyklės laikinai netaikomos, atsakingas ir skaidrus biudžeto planavimas išlieka aktualus.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, vykdydama Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniame įstatyme nustatytas biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas, toliau vadinama Fiskaline institucija, atliko Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengto ir viešai 2020 m. birželio 30 d. paskelbto 2020–2023 m. ekonominės raidos scenarijaus vertinimą ir parengė išvadą. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 9 straipsnio 6 dalies 3 punktu, Fiskalinė institucija išvadą teikia Lietuvos Respublikos Seimui.

Valstybės kontrolierius

Mindaugas Macijauskas